

Je kunt zeggen dat de kunst- en cultuursector en de publieke omroep wegens discontinuering van middelen in gezamenlijkheid probleemeigenaar zijn in een dynamisch krachtenveld. Je kunt ook zeggen dat ze veel gemeen hebben - bijvoorbeeld de ondankbare taak om het belang van kunst helder te verwoorden - maar dat ze dat niet altijd even eloquent doen. Natuurlijk: het is lastiger om de waarde van abstracte objecten duidelijk te maken dan van meer 'blauw op straat' of 'handen aan het bed' - maar ze maken het hun opponenten wel erg makkelijk. Beide grossieren in open deuren, Grote Woorden en interessante adjectieven. En het blijkt lastig om je te ontworstelen aan een lange traditie van in zichzelf gekeerd taalgebruik.

Waar de bezoeker van musea, festivals, concerten en voorstellingen begrijpelijke informatie en enige objectiviteit verwacht, treft hij regelmatig hermetisch proza, en in het ergste geval opgeblazen, esoterische wartaal, waarvan ook na noeste *close reading* geen chocola valt te maken.

In dit idioom heten ideetjes 'paradigma's' en veranderingen 'transformaties', terwijl smaakverandering 'esthetische modelwisseling' is. Een allegaartje aan werken is 'een veelheid aan uitingsvormen'. Plagiaat? Nee hoor: 'Het oeuvre omvat ook toegeëigende werken'. Theaterexperimenten 'spelen met het voyeuristische verwachtingspatroon van de toeschouwer'. Muziekstukken bieden 'gestileerde imaginaire melodiefolklorismen'. Foto's tonen 'een verstild beeld dat vragen stelt'. Kunstwerken 'refereren aan culturele waarden' of 'spelen met illusie en realiteit'. Zij hangen of staan dan ook niet gewoon, nee - ze 'verhouden zich tot de ruimte', of 'verwijzen' naar iets daarbuiten, maar in het ideale geval, zo lijkt het vaak, 'naar zichzelf' - veelbetekenend genoeg.

De consument van de publieke omroep weet dat het jargon ook daar nietszeggendheid verheft tot norm. Hier heet programma's maken 'crossmediaal "content" aanbieden'. Hier worden op websites en in jaarverslagen plechtige *mission statements* geformuleerd, en als het tegenzit ook nog sjieke 'visies' en 'kernwaarden' - onveranderlijk in ronkende taal gevatte gemeenplaatsen, topzwaar van de toverwoorden als 'innovatie', 'verdieping' en 'respect voor mensen en hun waarden'. De 'missies' lijken doelen van het soort dat niet echt hoeft te worden bereikt. 'Programma's met inhoud' maken, bijvoorbeeld, of 'het publiek als uitgangspunt' nemen. Je hoort ervan op: wie wil er *niet* 'innoverend en initiatiefrijk' zijn? Is er iemand *tegen* 'samenwerking met partners'? Wie streeft er nou eigenlijk *niet* naar kwaliteit? *Yesable proposals* zijn het, zó geformuleerd dat je er niet tegen kunt zijn - en daardoor missen zij elk onderscheidend vermogen.

Dat men niet wordt gehinderd door valse bescheidenheid mag blijken uit kwalificaties als 'onmisbaar', 'uniek' en 'hoogwaardig', vaak schijnbaar bescheiden in bijzinnetjes. Maar intussen: de producties zijn 'spraakmakend', het amusement is 'onderscheidend' en de inhoud 'toonaangevend'. Dixit: de omroep. Ongeveer zoals kunstbijschriften met veel aplomb maar zónder uitleg melden dat werken 'belangrijk' zijn - of, nog raadselachtiger, 'urgent'. Maar in beide gevallen geldt: wat je te bieden hebt wordt niet waardevol door het te pas én te onpas maar zo te noemen.

Het leidt vooral tot betekenisinflatie. Neem het woordje 'passie'. Kon je vroeger met frisse tegenzin je vak uitoefenen, tegenwoordig kun je maar beter dood zijn als het geen 'passie' is. Kunstenaars moeten op zijn minst 'gepassioneerd' zijn, en omroepen willen 'een knooppunt zijn van vakmanschap en expertise, betrokkenheid' en ... 'passie'. In praatprogramma's wordt hijgerig gehengeld naar 'passies' van gasten: 'Je bent echt gepassioneerd hè?' Het dieptepunt is een supermarktbrood dat bereid is met 'passie': van 'authentieke tarwerassen', op 'ambachtelijke wijze' door 'echte bakkers' die het deeg 'afwisselend hebben gekneet, laten rusten en opnieuw gekneet'. Tussendoor zijn zij nog even authentiek met de molenaarsdochter in de hooiberg verdwenen, is de suggestie.

Tot slot weerspiegelt de taal van de kunsten én van de omroep op gratuite wijze wat politiek en cultureel wenselijk is. Kunstwerken hoeven niet goed bedacht of knap gemaakt te zijn, maar moeten vooral een 'vehikel' zijn om te 'bekritisieren', 'ontregelen' of 'aan de kaak te stellen'. En programma's moeten niet alleen 'informereren, inspireren en amuseren', maar ook nog eens 'pluriformiteit' bieden, bijdragen aan 'een democratische kennissamenleving', of zelfs 'de Nederlandse samenleving binden'.

Dergelijke gratuite terminologie suggereert diepgang en degelijkheid, maar is van een nachtmerrieachtige abstractie. Dat is niet alleen wat potsierlijk; je wekt de indruk je ermee te willen onttrekken aan kritiek, of zelfs een gebrek aan kwaliteit te verhullen. Net zoals de bakker die 'samen met zijn partners op transparante wijze een betrouwbaar pakket graanproducten wil bieden' eerder wantrouwen wekt dan betrokkenheid. En daarmee doe je jezelf tekort. Zonde, want

de taal zegt niets over de kwaliteit van het aanbod.

Kortom, in middenstandstermen: mag het een onsje minder? Toom die tekstuele pretenties wat in, stop de verbale borstklopperij én dat angstig ingraven in defensieve wolligheid. Kritiek en bezuinigingen – waar veel Nederlanders blijkbaar achter staan - schreeuwen om heldere taal. Net als effectieve samenwerking en communicatie met dat publiek. Los van de inhoud valt er voor de culturele sector én de publieke omroep dus een wereld te winnen met de vorm – door heldere taal te spreken. Geen Jip-en-Janneke-, of, iets toepasselijker, Henk-en-Ingrid-taal, van vijf eenlettergrepige woorden per zin, maar: helder informeren, in begrijpelijke taal verantwoording afleggen, en keuzes duidelijk beargumenteren. Iets wat heel normaal zou moeten zijn. En ja: wie dat niet kan of wil, creëert afstand tot het publiek - en daarmee een voedingsbodem voor bezuinigingsdrift.

En soms, Wittgenstein zei het al, is het beter te zwijgen over wat je niet in woorden kunt vatten: *show, don't tell* heet dat tegenwoordig. Een mens wil ook wel eens gewoon een mooie expositie of een goed programma. En bepaalt dan zelf wel of het gaat om 'urgente werken die spelen met zijn verwachtingspatroon', of om een 'spraakmakend programma met inhoud'.